प्रबन्धन न० प्र+बन्ध–भावे ल्युट् । प्रकर्षेण बन्धने बन्धने

प्रबन्धकल्पना स्त्री ६त० । "प्रबन्धकल्पनां स्तोकसत्यां प्राज्ञाः कथां विदुः" इत्युक्तलक्षणायामल्पसत्यायां बहुमिथ्याकथायाम् अमरः । [अमरः ।

प्रब(व)र्ह त्रि० प्र+बर्ह स्तुतौ (वृह) बद्धौ वा अच् । प्रधाने

प्रबल त्रि० प्रकृष्टं बलमस्य । १प्रकृष्टबलयुते । प्रकृष्टं बलति बल–धान्यावरोधे अच् । २पल्लवे शब्दमाला ३प्रसारिण्यां लतायां स्त्री राजनि० ।

प्रबल्हिका स्त्री प्रबल्ह–आच्छादने ण्वुल् । प्रहेलिकायाम् अम० अयमोष्ठ्यादिः इन् । प्रबल्हि वा ङीप् प्रबल्ही च तत्रार्थे ।

प्रबाल न० प्र+बल–धान्यावरोधे ज्वलादि० ण । १किसलये नवपल्लवे २वीणादण्डे च अमरः । ३रत्नभेदे पु० किं रत्नं कस्य ग्रहस्य प्रीतिकारित्वेन दोषहरं भवतीति प्रश्ने तदुत्तरमाह ज्यो० रत्नमालायां "माणिक्यन्तरणेः सुजातममलं, मुक्ताफलं शीतगोर्माहेयस्य तु विद्रुमो निगदितः, सौम्यस्य गारुत्मतम् । देवेज्यस्य च पुष्परागमसुराचार्य्यस्य वज्रं, शनेर्नीलं निर्मलमन्ययोर्निगदिते गोमेदवैदूर्य्यके" । "पुंसि क्लीवे प्रबालः स्यात् पुमानेव तु विद्रुमः" भावप्र० अत्रार्थेऽस्य पुंनपुंसकत्वमुक्तं रत्नानां गुणास्तत्रोक्ता यथा "रत्नानि भक्षितानि स्युर्मधुराणि सराणि च । चक्षुष्याणि च शीतानि विषघ्नानि धृतानि च । मङ्गल्यानि मनोज्ञानि ग्रहदोषहराणि च" । युक्तिकल्पतरौ तस्योत्पत्त्यादिकं भेदादिकञ्चोक्तं यथा "सूत उवाच आदाय शेषस्तस्यान्तं यमाशाकम्बलादिषु । चिक्षेप तत्र जायन्ते विद्रुमाः सुमहागुणाः । तत्र प्रधानं शशलोहिताभं गुञ्जाजवापुष्पनिभं प्रदिष्टम् । सनीसकं देवकरोमकञ्च स्थानानि तेषु प्रभवं सरागम् । अन्यत्र जातश्च न तत् प्रधानं मूल्यं भवेच्छिल्पिविशेषयोगात् । प्रसन्नं कोमलं स्निग्धं सुरागं विद्रुमं हि तत् । धनधान्यकरं लोके विषार्त्तिभयनाशनम् । परीक्षा पुलहेनोक्ता रुधिराख्यस्य वै मणेः । स्फटिकस्य विद्रुमस्य रत्नज्ञानाय शौनक !" इति गारुडे ८अ० । "क्षेतसागरमध्ये तु जायते वल्लरी तु या । विद्रुमा नाम रत्नाख्या दुर्लभा वज्ररूपिणी । पाषाणं प्रभजत्येषा प्रयत्नात् क्वथिता सती । विद्रुमं नाम यद्रत्नमामनन्ति मनीषिणः । ब्रह्मादिजातिभेदेन तच्चतुर्विधमुच्यते । अरुणं शशरक्ताख्यं कोमलं स्निग्धमेव च । प्रबालं विप्रजातिः स्यात् सुखवेध्यं मनोरमम् । जवावन्दूकसिन्दूरदाडिमीकुसुमप्रभम् । कठिनं स्निग्धदुर्वेधं क्षत्रजातिः तदुच्यते । पलाशकुसुमाभासं तथा पाटलसन्निभम् । वैश्यजातिर्भवेत् स्निग्धं वर्णाढ्यं मन्दकान्तिभम् । विद्रुमं शूद्रजातिः स्याद्वायुवेध्यं तथैव च । रक्तता स्निग्धता दार्ढ्यं चिरद्युति सुवर्णता । प्रबालानां गुणाः प्रोक्ता धनधान्यकराः पराः । हिमाद्रौ यत्तु संजातं तद्रक्तमतिनिष्ठुरम् । तत्र लिप्तो भवेन्निम्बकल्कोऽतिमधुरः स्थितः । तस्य धारणमात्रेण विषवेगः प्रशाम्यति । विवर्णता तु खरता प्रबाले दूषणद्वयम् । रेखा काकपदी बिन्दुर्यथा वज्रेषु दोषकृत्" । तथा प्रबाले सर्वत्र वर्जनीयं विचक्षणैः । रेखा हन्याद्यशो, लक्ष्मीमावर्त्तः कुलनाशनः । पट्टलो रोगकृत् ख्यातो बिन्दुर्धनविनाशकृत् । त्रासः संजनयेत् ग्रासं नीलिका मृत्युकारिणी । मूल्यं शुद्धप्रबालस्य रूप्यद्विगुणमुच्यते । धारणेऽस्यापि नियमो जातिभेदेन पूर्ववत्" । तथा हि "विरूपजातिं विषमं विवर्णं खरप्रबालं प्रवहन्ति ये ये । ते मृत्युमेवात्मनि वै वहन्ति सत्यं वदत्येष कृती मुनीन्द्रः" । तस्य शुभाशुभलक्षणे राजनि० उक्ते यथा "शुद्धं दृढं घनं वृत्तं स्निग्धं पात्रसुरङ्गकम् । समं गुरु सिराहीनं प्रबालं धारयेत् शुभम् । गौरं रङ्गजलाक्रान्तं रक्तसृष्टं सकोटरम् । रूक्षकृष्णं लघु श्वेतं प्रबालमशुभं त्यजेत्" ।

प्रबालक पु० यक्षभेदे भा०स० १०अ० ।

प्रबालफल न० प्रबाल इव रक्तं फलमस्य । रक्तचन्दने भावप्र० तत्फलस्य प्रबालतुल्यरक्तत्वात् तथात्वम् ।

प्रबालाश्मन्तक पु० प्रबाल इवाश्मन्तकः रक्तत्वात् । रक्ताश्मन्तकवृक्षे सुश्रुतः । [राजनि० ।

प्रबालिक पु० प्रबालो नवपल्लवोऽस्त्यस्य भूम्ना ठन् । जीवशाके

प्रबाहु पु० प्रगतो बाहुम् अत्या०स० । बाहुमूले वृ०सं०५८अ० ।

प्रबाहक अव्य० प्रकृष्टो बाहुरत्र कप् स्वरादि० । १समकाले २ऊर्द्ध्वार्थे च मनोरमा । पृषो०प्रबाहुक् प्रबाहुम् पाठान्तरम् तत्रार्थे अव्य० "प्रबाहुग् जुहोति" तैत्ति०२।६१।

प्रबुद्ध त्रि०प्र+बुध–कर्त्तरि क्त । १प्रबोधयुते २पक्षिणि ३प्रफुल्ले पुष्पादौ च हेमच० । ४जागरिते स्वापरहिते ५भागवतधर्मप्रधाने ऋषभदेवपुत्रभेदे पु० भाग०५।४।११

प्रबोध पु० प्र+बुध–भावाधारादौ घञ् । १निद्रावगमे तस्य प्रकृष्टज्ञानाधारत्वात् तथात्वम् । २यथार्थज्ञाने च ।

प्रबोधन न० प्र+बुध–भावे ल्युट् । १यथार्थज्ञाने २निद्रा-